

Faşizme garşy «Ak gül»: Ölüm permanlarynyň segseninji ýyly

Category: Filofofiýa, Kitapcy, Medisina, Sözler, Taryhy makalalar
написано kitapcy | 26 январа, 2025

Faşizme garşy "Ak gül": Ölüm permanlarynyň segseninji ýyly

FAŞIZME GARŞY «AK GÜL»: ÖLÜM PERMANLARYNYŇ SEGSENINJI ÝYLY

«Ak gül» ençeme ýylyň dowamynda faşizme garşy göreşiň baş düşüňjeleriniň birine öwrüldi...

Režimiň buýruklaryny ýerine ýetirmekte ýeke pursat hem ikerjiňlenmeýär. Ol şonuň üçin saýlanyp-seçilip alynýar we Berlinden Mýunhene ýollanýar. Oňa sudýa Roland Freýsler diýilýär...

Sudýa. Ýöne hukuk we wyždan onuň üçin ikinji orunda. Gitlere wepalylyk, faşistik režime hyzmat Freýsler üçjn mukaddes borç. Freýslere Mýunhende üç ýokary okuw jaýynyň talybyny soraga çekmek tabşyrylýar.

1943-nji ýylyň 19-njy apreli... Sud işine seredilen günü.

Segsen ýyl öň, şu gün.

• **Uruş we ýalanlar**

Adam hukuklary aýak astynda. Konstitusion hak-hukuklar we azatlyklar, iň esasysy-da aň-düşünje we söz azatlygy gysaçda. Metbugat tutuşlygyna olaryň öz elinde. Adamlaryň durmuşyny kesgitleýän gorky-howsala, mähelle basyşy, sensura ýurtduň bar ýerini gurşap alan.

Millionlarça adamyň ölümüne sebäp bolan wagşyýana uruş iň soňky tizliginde dowam edýär, emma urşy näletlemegiň jezasy ölüm.

1933-nji ýyl we ondan soňky on iki ýyl... Germaniýa...

Gitlerçi faşizm... Nemes halkyny it edip oýnaýar, jümle-jahana garşy uruş yglan edýär. Gitleriň iň uly ýalanlarynyň biri taýýar: «Bize çozjak bolýarlar. Biz özümüzizi goramak üçin söweşýäris».

Gije-gündiz gulagynyň düýbünde şular ýaly ýalanlar gygyrylyp durlansoň, nemes halky-da bu ýalanlara we başga-da toslamalara ynanmaga başlaýar.

Urşuň başynda Ýewropada çozan çem gelen ýurduny basyp alan nemes goşunlary belli bir wagtdan soň hemme frontda ýeňlişe uçraýar. Muňa garamazdan nemes radiolary we habar beriş serişdeleri biragyzdan: «Uruşda biz üstün çykýarys. Dünýä nemesleriň öňünde dyza çökýär».

Hatda... sowet we amerikan esgerleri Berliniň alkymyna gelip dirän, Berlini basyp alan wagtynda-da, habar beriş serişdeleri nemes halkyna ýalan sözlemekden el çekmändir: «Frontlarda Germaniýanyň ýeňşi baýram edilýär».

Ýalan, ullakan ýalan... Faşizmiň iň güýçli propoganda serişdesi.

• **Gitler we aýallar**

Uruş dowam edip durka Gitleriň iň uly nyşanalarynyň arasynda aýal-gyzlar bar. Nädip?...

«Eý, beýik nemes aýallary!» diýip aýallara ýüzlenýän Gitler aýal-gyzlary her gezeginde ýedi gat ýeriň teýine sokýar:

«Aýallaryň ýeri öýüdir, olaryň borjy çaga dogurmakdyr, her aýal azyndan iki-üç çaga dogurmalydyr».

Täze doglan her bir çagany Gitler özüne berlen «sowgat» hasaplaýar.

• «Aňyrsy ýoklar»

Ýekirilýän diňe aýal-gyzlar däl, şol bir wagtyň özünde intelligensiýanyň wekilleri.

Okap-ýazyp bilýänleri faşizm özüniň gany duşmany hasaplapdyr. Aýratynam dünýäde nämeleriň bolup geçýändigini bilýänler, özbaşdak pikir ýöredip bilýänler, her bir aýdylan zada güpbe ynanman, ilki ony barlap-seljerip görýänler Gitleriň iň ýigrenýän adamlarynyň başyny çekýär.

Şolar ýaly derejede...

Faşistik döwrüň iň köp ýüzlenilen sözlügi «Brokhausda» intelligent sözüniň kesgitlemesi şeýle: «Aňyrsy bolmadyk, döredip bilmeýän adam».

Sözlüklere çenli faşizme hyzmat etme boýunça üýtgedilýärdi, sözler we düşüňjeler many ýoýulmalaryna uçradylýardy.

«Uruş bes edilmeli, hökümet iş başyndan gitmeli» diýýän intelligentler ölüm jezalarynyň berilýän meýdançalarynda jan berýär.

• Üç talyp

Basyşlara, adalatsyzlyga, ýalan-ýaşryk toslamalara garamazdan... Elbetde, bulara ynanmaýanlar, hakykaty görýänlerem bardy.

Olaryň üçüsi Mýunhende Lýudwig Maksimillians adyndaky uniwersitetiň medisina fakultetiniň talypalary Aleksandr Şmorell, Gans Şoll, Kristof Rrobst atly ýakyn dostlar.

Üç dosta soňabaka filosofiýa professory Kurt Huber ýaly başga-da birnäçeleri goşulypdyr. Olar özara duşuşyp, diýdimzor režimi, urşy, faşizmi näletläpdir.

Üç dost gürrüňdeşliklerini kagyza geçirip, listowkalar görnüşinde jarnamalar taýýarlapdyr. Jarnamalaryň ady önden taýýarlanyp goýlupdy: «Ak gül jarnamalary».

Nämüçin «Ak gül»?..

Parahatçylygyň, söýginiň, günäsizligiň, arassalygyň, sadalygyň simwoly hökmünde «Ak gül».

Faşizme garşy ýazylan bu jarnamalary Mýunhene we şäher etek etraplara paýlaýardylar.

Belli bir wagtdan soň toparyň düzümi ulalýardy. Sungat işgärleri, işewürler, dürli kärde işleýän adamlar gatnaşýar. Emma toparyň hamyrmaýasy ýokarda ady agzalan üç talyp.

Ýokary okuw jaýynda listowkalaryň atylan howlusy

- **Derwezebanyň hyýanaty**

Jarnamalary poçtanyň üsti bilen paýlaýyşlary ýaly ýokary okuw jaýynyň içinde-de paýlapdyrlar. Koridorlaryň, auditoriýalaryň, basgançaklaryň ugrunda taşlapdyrlar.

Günleriň bir günü okuw jaýynyň balkonyndan aşak, howla zyňypdyrlar.

Faşizme garşy göreş jarnamalary.

Jarnamamy?.. Düşünjemi?.. Faşizme garşymy?.. Gitlere garşydaşmy?..

Howla zyňylan jarnamalary uniwersitetiň derwezebany gören badyna Gestapo şugullapdyr.

1943-nji ýylyň 19-njy apreli. Talyplary soraga çekmek üçin hukuk kada-kanunlaryny aýagyna ýapýşan tozança-da görmeýän yňdarma faşist sudýasy Roland Freýsler Berlinden Mýunhene gelýär.

Sorag etmekmi?.. Sudmy?.. Hukukmy?.. Goranyşmy?..

Şol döwür bularyň barsy gury söz!.. Faşizmde hukuk döwleti bolmaýar, gadagançylyklar kanuny döwleti bolýar.

Bu näme diýmegi aňladýar?..

Hukugyň sumat bolmagy, adalatsyzlygyň kanunlaşdyrylmagy.

1943-nji ýylyň 14-nji apreli...

Watan dönükligini etmekde we Gitlere dil ýetirmekde aýyplanyp sud edilen talyplary Freýsler şol gün ölüm jezasyna höküm edýär.

Ölüm permany şol gün gilotina bilen ýerine ýetirilýär.

• **Gitlere sowgat**

Ertesi gün 20-nji aprel Gitleriň doglan günü.

Talyplaryň ölüm permany, permanyň şol gün ýerine ýetirilmegi şol wagtyň Germaniýasynda şeýle teswirlenipdir:

«Gitlere berilen doglan gün sowgady!..»

Faşizmiň garşysynda adamlar hamana ruhlaryny satýan, akyllaryndan azaşýan şahsy aýratynlyklary owulýan, ýeke taraply propoganda ýagşynyň astynda aýdylan hemme zadyň ynanýan ýalydy. Ynanmaýanlaram pikirlerini beýan edenlerinde kellelerini çapgy ýassygynyň aşagyndan tapmaly bolýardy.

• **Ýokary okuw jaýynda sergi**

«Ak gül» ençeme ýylyň dowamynda faşizme garşy göreşiň baş düşünjeleriniň birine öwrüldi. «Ak gül» fondy guruldy.

Milletterazlygyň güýjeýän ýurtlarynda «Ak gül» ýgy-ýgydan ýatlanýar, bu barada kinofilmler surata düşürilýär.

Ýakynda Mýunhendäki uniwersitetde «Ak güle» bagyşlanyp sergi açyldy. Faşizmiň gürrüň berilýän, şol döwre degişli dokumentleriň ýerleşdirilen sergisi.

Listowkalaryň merdiwandan zyňylan balkonynyň aşagynda «Ak gül» stendi bar.

Bu stendde kiçijik wazada köplenç hakyky ak güller goýulýar.

Bu gün 19-njy aprel, segsen ýyl öň ölüm permanlarynyň berilen günü.

Sergiden aýratynlykda sud mejlisiniň geçirilen Adalat köşgünde şu gün ýatlama çäresi bar.

Faşizmiň ýuwtduran hunabalaryny ýatdan çykartmazlyk üçin başga ýurtlara nusga bolsun diýip segsen ýyldan soňam zal şo durşuna saklanýar.

Weiße Rose Stiftung e.V.

Bayerisches Staatsministerium der
Justiz

ERÖFFNUNG DER
AUSSTELLUNG

Willkür im Namen des Deutschen Volkes

Zertrümmerung des Rechtsstaats
im Nationalsozialismus:
Die Weiße-Rose-Prozesse im
Münchner Justizpalast

EINLADUNG

www.justiz.bayern.de

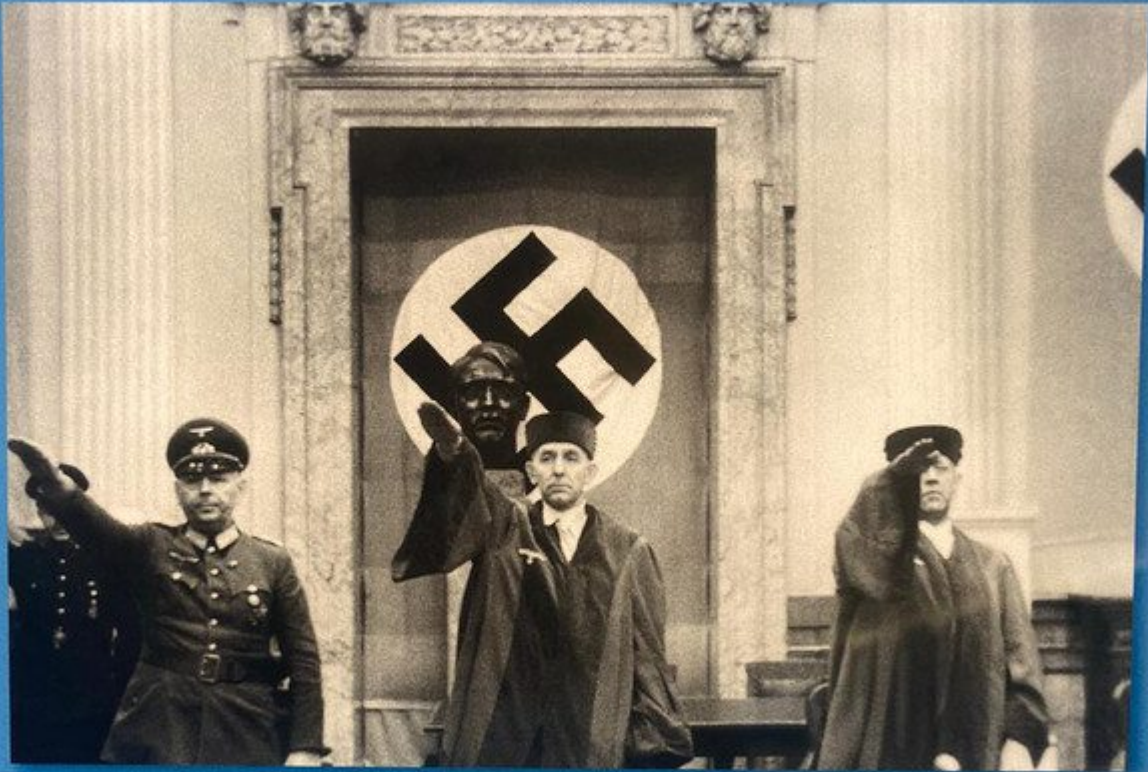
Mýunhende «Adalat köşgünde» «akgölçilere» garşy bolan sud mejlisinde serginiň açylyş çakylygy: «Sözde nemes halkynyň adyndan».

- **Nusgalyk fotosurat**

Sergidäki fotosuratlaryň biri faşistik sudýa Freýslere degişli.

Yzda nemes faşizminiň nyşany gamaly haç, öňünde duran üç adamyň ortasyndaky şol. Gitler salamyny berýär. Gitleriň adyndan ýörite sudlarda ýörite kanunlaryň talabyny ýerine ýetirýär.

Şol döwür ol şan-şöhrat, dereje, wezipe eýesidi, emma taryh häzir ony näletlemek bilen ýatlaýar. Edil faşizmi näletleýşimiz ýaly.

**Roland Freisler (Bildmitte), Präsident des Volksgerichtshofs,
bei der Eröffnung einer Verhandlung in Berlin, 1944**

Von den Prozessen gegen die Weiße Rose gibt es keine Aufnahmen.

bpk (Bildagentur für Kunst, Kultur und Geschichte)

Für die Aburteilung politischer Gegner sind seit 1933 Sondergerichte zuständig, ab 1934 vor allem der neu geschaffene Volksgerichtshof. Dessen Präsident Freisler fällt Tausende von Todesurteilen. Er stirbt bei einem Bombenangriff im Februar 1945 in Berlin.

**Roland Freisler (centre), President of the People's Court
at the opening of a hearing in Berlin, 1944**

There is no photographic material of the White Rose trials.

With effect from 1933, special courts had responsibility for the elimination of political opposition but none more so than the People's Court created in 1934. President Freisler passes thousands of death sentences. He dies in February 1945 in an air raid over Berlin.

Faşist sülçi 1944-nji ýylda geçirilen dabarada (ortada)

Bellik: Bu maglumatlary nemes liseýinden tanşym Emel Huber

ugradypdyr. Professorlyga ýeten we häzir Germaniýada ýaşayan Emeliň «Faşizme garşy göreş: Ak gül» atly çap edilen makalasy bar. Men bu ýazgymda şol makaladan peýdalandym. Fotosuratlary (aşakky üçüsini -t.b.) Emel hanym ugratdy. Oňa çäksiz minnetdarlygymy bildirýärim. Makalamda haýsydyr bir kemçilik bar bolsa, bu elbetde meniň öz goýberen säwligimdir.

Ýalçyn DOGAN.

«T24» internet gazetini, 19.04.2023 ý. Taryhy makalalar